

УДК 314.15-027.543:323.11](477)

Олена Малиновська
(Київ)

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ НА ЕТНІЧНУ КОМПОЗИЦІЮ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

На основі даних переписів населення, міграційної статистики, інших джерел у статті проаналізовано вплив міжнародної міграції на формування етнічного складу населення України. Розкрито значення для сучасної міграційної ситуації міграційних переміщень попереднього історичного періоду. Показано процес формування нових етнічних груп в Україні внаслідок інтенсифікації міжнародної міграції. Зроблено висновок, що урізноманітнення складу населення несе певні ризики, відкриваючи водночас нові можливості для розвитку. Запорукою використання його позитивного потенціалу та забезпечення безконфліктного розвитку суспільства має стати далекоглядна державна міграційна політика, зокрема, політика інтеграції як її невід'ємний елемент, а також врахування наявності іммігрантських меншин у розвиткові етнонаціональної політики держави.

Ключові слова: міжнародна міграція, етнічна група, державна етнополітика.

An international migration influence on the formation of the ethnic structure of the inhabitants of Ukraine is analyzed in the article on the basis of population census data, migration statistics, other sources. The significance of migratory movements of the previous historical period for the current migration situation is revealed. The process of formation of new ethnic groups in Ukraine as a result of the intensification of international migration is shown. It is concluded that the diversification of the population structure has certain challenges, while opening new opportunities for development. The state migration policy, in particular the integration policy as its inalienable part, as well as the consideration of the presence of immigrant minorities in the development of the state ethnic and national policy, should be the key to use its positive potential and ensure the society development without conflicts.

Keywords: international migration, ethnic group, state ethnic policy.

Зовнішня міграція завжди впливала на формування етнічної структури населення України. Більшість з близько 130-ти етносів, представники яких були зафіксовані переписами населення, з'явилися в державі завдяки міграції. Станом на 2015 рік Департамент з народонаселення ООН оцінив частку осіб, які народилися поза територією України, тобто є іммігрантами, у 13% її населення, а їх чисельність – у 4,8 млн осіб [20].

Однак варто підкреслити, що тривале існування у складі багатонаціональних імперій, а також автаркія радянських часів, коли «залізна завіса» відокремлювала Україну від решти світу, були визначальними для походження та етнічної належності іммігрантів. Переважна більшість з них в'їхали в Україну ще за радянських часів, тобто були на той час внутрішніми мігрантами в рамках єдиної держави, та й після набуття незалежності в країну іммігрували головним чином представники народів, які населяли колишній СРСР. Спільність історичної долі, багатьох еле-

ментів культури, знання «мови міжнаціонального спілкування», якою була для СРСР російська, полегшували інтеграцію прибулих в українське суспільство, проте не означали автоматичного розв'язання ключового для державотворення питання – формування у них політичної української ідентичності.

Ще більш проблематичним це видається стосовно іммігрантів, які характеризуються значними мовними, культурними, релігійними відмінностями від корінного населення. Чисельність таких на сьогодні незначна, проте в умовах інтенсифікації глобальних міграційних процесів закономірно зростатиме. Це доводить необхідність цілеспрямованої діяльності держави з інтеграції прибулих, врахування міграційного компонента в етнополітиці задля забезпечення міжетнічного миру та злагоди. Для розроблення та впровадження адекватних державних заходів важливим видається наукове осмислення впливу міграції на формування етнічної структури населення країни, виявлення міграційних

трендів, важливих для її змін. Наукова література з проблематики етнічності, національної ідентичності, міжетнічних стосунків надзвичайно різноманітна, проте праць, де б ці питання були поставлені в контексті міжнародної міграції, все ще бракує, що й обумовило тему даної статті.

Хоча в громадській свідомості явище міжнародної міграції асоціюється передовсім з періодом незалежності, варто зазначити, що міграційні процеси характеризуються доволі високою інерційністю, на їх інтенсивність та спрямованість впливають історичні зв'язки, структура населення, що сформувалася в результаті попередніх міграцій. Тому для розуміння логіки сучасних переміщень варто коротко нагадати деякі історичні факти.

У XIX–XX ст. значний вплив на склад та спрямованість міграційних потоків мала відсутність державності, бідність та безземелля народу. Україна постачала людські ресурси для задоволення потреб метрополій, натомість отримувала на своїй території носіїв імперської влади, мови, культури. Так, масова еміграція із Галичини, Буковини, Закарпаття, що належали Австро-Угорщині, до інших провінцій імперії, наприклад, анексованої 1908 року Боснії, та за океан охопила понад 7% населення [16, с. 17]. У першій половині XX ст. внаслідок двох світових воєн та поразки національно-визвольних змагань до економічної еміграції додалась політична.

У складі Російської імперії кількість українських переселенців 1895–1913 років на Схід становила щонайменше 2 млн осіб. В імперії радянській міграція з метою освоєння віддалених територій продовжувалася. Помітним їх сегментом були недобровільні переміщення. Не менше 1 млн розкуркулених селян зазнали висилки в період колективізації. З осені 1939 року по осінь 1940 майже 1,2 млн осіб депортували з приєднаних до СРСР Західної України і Західної Білорусі. За 1944–1952 роки із західноукраїнських областей було виселено понад 200 тис. осіб, звинувачених у зв'язках із національно-визвольним підпіллям [6, с. 115].

Крім українців, незаконної депортації зазнавали представники інших етносів. З етнічної карти України зникали цілі народи. Ще в 1936 році почалося виселення «як політично неблагонадійних» поля-

ків з прикордонних до Польщі територій. У 1940–1941 роках із Західної України були виселені так звані польські «осадники» (в основному колишні військові польської армії і державні службовці, яким у 1920-х роках уряд Польщі надав тут земельні ділянки з метою зміцнення польського впливу) і біженці, що рятувалися від фашистських загарбників у Галичині та на Волині після початку Другої світової війни. Активно виселялися німецькі колоністи. Це явище набуло масового характеру влітку 1941 року. Загальна чисельність депортованих німців перевищила 450 тис. осіб. У травні-червні 1944 року, «виходячи з небажаності проживання кримських татар уздовж прикордонної смуги Радянського Союзу», як говорилося в доповідній записці Л. Берії на ім'я Й. Сталіна, депортації зазнали близько 200 тис. представників цієї національності. З Криму були депортовані також 38 тис. вірмен, греків, болгар [2, с. 32–38].

Лише умовно добровільними можна вважати тогочасні переселення представників етнічних груп у західному напрямі. Під час і після Другої світової війни кількість репатріантів-німців з Галичини, Волині та Північної Буковини до Німеччини перевищила 200 тис. осіб. У 1945–1946 роках у Польщу із Західної України відповідно до міжурядових домовленостей виїхали понад 800 тис. поляків, з Волині в Чехословаччину переселилися понад 30 тис. чехів [1, с. 101–102].

У постсталінські часи люди частіше переселялися самостійно, виїжджаючи на роботу чи за сімейними обставинами. Українська робоча сила залучалася для господарського освоєння слабозаселених віддалених регіонів СРСР шляхом організованих наборів, сільськогосподарських переселень, мобілізації молоді на новобудови за комсомольськими путівками, розподілу молодих спеціалістів-випускників вищих і середніх спеціальних навчальних закладів.

Наприкінці 1950-х – на початку 1960-х років до зони безперервного переселення за межі республіки належали 15 областей Заходу, Центру і Північного Сходу України [4, с. 46]. Наймасштабніше з організованих переселень було пов'язане з освоєнням цілинних земель. Наприкінці 1960-х – у 1970-ті роки найбільше виїжджало на нафтогазові родовища Західно-

го Сибіру, дещо пізніше – у зону будівництва Байкало-Амурської магістралі.

Щодо еміграції поза межі СРСР, то вона жорстко обмежувалася владою і була можливою майже винятково на підставі возз'єднання сімей, тому мала переважно етнічний характер. Повоєнні переписи зафіксували зменшення чисельності жителів України угорської, грецької, польської, болгарської національностей. Так, у період між двома останніми радянськими переписами населення (1979 і 1989 рр.), чисельність поляків скоротилася на 15,1%, греків на 5,3%, чехів на 1,7%, угорців на 0,8%. Проте найбільший еміграційний потік сформувався в результаті виїзду євреїв. Їх частка в усьому населенні постійно скорочувалася. Під час перепису 1959 року вона становила 2,0%, а в 1989-му – лише 0,9%. Абсолютна кількість представників єврейської етнічної групи зменшилася з 840,3 тис. до 486,3 тис. осіб, тобто майже вдвоє [11; 15]. Хоча частково це був результат асиміляційних процесів, низьких показників природного відтворення, проте вирішальний вплив мала еміграція.

Доволі інтенсивним виїзд євреїв був у 1970-ті роки, коли за часів розрядки під тиском світової громадськості радянський уряд був змушений дещо послабити еміграційні заборони. За даними відділу віз та реєстрації Міністерства внутрішніх справ, якщо за весь період після закінчення Другої світової війни і до 1970 року з України в Ізраїль виїхали лише 2 тис. осіб, то впродовж 1970-х років – майже 81 тис. Проте масовості єврейська еміграція набрала лише у період перебудови. Введений в СРСР 1987 року новий порядок оформлення виїзних документів значно лібералізував еміграцію на основі возз'єднання сімей. Якщо 1987 року дозвіл на виїзд на постійне проживання за кордон від органів ВВІР МВС України отримали 5,4 тис. громадян (серед них для виїзду в Ізраїль 3 тис.), у 1988 році – 13 тис. (в Ізраїль – 10 тис.) у 1989-му – 36,5 (в Ізраїль 33,2 тис.), то в 1990 році число оформлених дозволів сягнуло 73 тис. (в Ізраїль 68 тис.) Для виїзду разом з батьками були оформлені документи більш як на 22 тис. дітей. Отже, загальна чисельність емігрантів перевищила 90 тис. осіб, що було майже в 15 разів більше, ніж 1987 року.

Крім Ізраїлю, країнами призначення були США, ФРН, куди також виїздили переважно особи єврейської національності, оскільки тут діяли програми прийому біженців-євреїв з держав соціалістичного блоку, а також Угорщина, Чехословаччина, Польща, Греція, тобто країни, що є материковими для відповідних національних меншин в Україні. Очевидно, що і сюди еміграція носила головним чином етнічний характер.

Одночасно з виїздом відбувався процес численного в'їзду в Україну. Крім повернення вихідців з України, він формувался за рахунок переселенців з інших республік СРСР. Через сприятливі кліматичні умови, порівняно вищий рівень соціально-економічного розвитку Україна приваблювала людей. Канали в'їзду були в основному тими ж, що і для виїзду: армія, навчання, працевлаштування. Організовані переселення в Україну, що мали поповнити її людські втрати, були особливо інтенсивними внаслідок голодомору 1932–1933 років, депортації кримських татар, воєнного лихоліття та повоєнних депортацій неблагонадійних. Крім народногосподарських, вони мали й інші цілі, які полягали у «радянській», у стратегії перемішування різноетнічного населення з метою формування нової наднаціональної спільноти «радянський народ».

У міжреспубліканському обміні населенням Україна завжди отримувала більше мігрантів, ніж віддавала. Упродовж 1950-х років міграційний приріст забезпечив понад 10% загального приросту населення, у 1960-ті – 12%, у 1980-ті роки – 8%. Високе додатне міграційне сальдо зберігалося в умовах, коли воно було від'ємним у більшості радянських республік.

За даними поточного обліку міграцій Державного комітету (тепер Державної служби) статистики України, у структурі міграційного приросту в останнє десятиліття існування СРСР переважали переселенці з Казахстанського, Уральського, Середньо-Азіатського, Центрально-Чорноземного, Північно-Кавказького регіонів, а також Закавказзя. Водночас значне від'ємне міграційне сальдо республіка мала в обміні населенням з Західно-Сибірським регіоном, передовсім Тюменською областю. Вибуття переважало прибуття також з Прибалтики, Центрального і Далекосхідного регіонів.

Така географія міграції свідчить, що виїзд з України здійснювався в основному як виїзд робочої сили. Тобто з України виїздили молоді, повні наснаги люди (бо саме такі прямували на нафтопромисли Тюмені, в Магаданську область або Якутію), тоді як поверталися особи, які найбільш продуктивні роки свого життя пропрацювали в складних кліматичних та побутових умовах, що не могло не вплинути на їхню працездатність. Внаслідок цього погіршувалися соціально-демографічні характеристики титульної нації, звужувалися можливості її відтворення.

Додатне сальдо міграції складалося не лише за рахунок повернення тих, хто виїхав раніше, а й прибуття населення, яке «виштовхувалося» із республік Центральної Азії та Закавказзя внаслідок бурхливого демографічного зростання, високої частки молоді, а наприкінці 1980-х років – наростання міжнаціональної напруженості, стихійних лих. Це були як мігранти, що належали до українського та інших слов'янських етносів, так і представники корінних народів відповідних республік.

Так, між переписами населення 1979 і 1989 років кількість узбеків і азербайджанців, які проживали в Україні, зросла в 2,1 рази, туркменів – у 2 рази, таджиків – в 1,8 рази, вірмен – в 1,4 рази. Молдован за цей період стало більше на 10,3%, білорусів та росіян – на 8,3% кожен етнос. Причому 43,3% росіян, які проживали в Україні, а в містах 57%, народилися за її межами, тобто були іммігрантами. Чисельність українців зросла на 2,4%, що було найнижчим показником для всіх етнічних груп. Водночас кількість українців, які проживали в СРСР поза межами України, збільшилася на 4,3%, або майже вдвічі більше, ніж на Батьківщині. Причому в республіках Прибалтики українців стало за міжпереписний період більше на 34–39%, в Узбекистані – на 35%, в Азербайджані – на 22%, в Російській Федерації – на 19% [11; 15].

Таким чином, по відношенню до етнічного складу міграція радянської доби діяла у двох напрямках. По-перше, відбувався виїзд з України українців, по-друге, – їх заміщення прибулим чужонаціональним населенням. За підрахунками фахівців, тільки протягом 1980-х років міграційний приріст неукраїнського населення респуб-

ліки становив 513 тис. осіб, тоді як зменшення кількості етнічних українців за рахунок еміграції – 505 тис. [14, с. 37]. Унаслідок цього чисельність жителів республіки, які не належали до українського етносу, яка в 1959 році становила 9,7 млн осіб, або 23,0% населення, в 1989 році зросла до 14 млн, або до 27,3%. Водночас, якщо в 1979 році поза Україною на території СРСР проживали 13,8% етнічних українців, то в 1989-му – 15,4%.

Потік іммігрантів розподілявся по території України нерівномірно. Найвищий приріст населення за рахунок міграції спостерігався в Донецькій, Дніпропетровській, Харківській областях, тобто в головному промисловому регіоні України. Значно зросло на кінець 1980-х років додатне міграційне сальдо на Півдні республіки. Регіони інтенсивної імміграції значною мірою співпадали з картою розселення неукраїнського населення (у даному випадку не йдеться про регіони, де неукраїнське населення є автохтонним, або проживає історично). Унаслідок прибуття іммігрантів з Росії найбільшої русифікації зазнали Донецька та Луганська області, де за переписом 1959 року частка росіян становила 34,4% та 38,8%, а за переписом 1989 року – 45,1% та 44,8%. В основному шляхом заміщення депортованих народів прибулими сформувалася російська більшість у Криму, де росіяни в 1989 році становили майже 70%.

Колапс СРСР та утворення нових незалежних держав кардинально змінило перебіг усіх суспільних процесів, у т. ч. міграційних. Не стало типових для радянських часів каналів міжреспубліканської міграції, таких як організовані набори робочої сили, спрямування на роботу випускників навчальних закладів. Водночас прийшли у зворотний рух маси населення, переміщеного раніше: люди поспішали повернутися до «своїх» республік, щоб владнати питання громадянства, підтвердити права на майно, возз'єднатися з родинами. Засудження злочинів тоталітаризму дало змогу реабілітувати його жертви: на Батьківщину почали повертатися репресовані та депортовані.

Додатковими чинниками репатріаційного процесу стали воєнні конфлікти у деяких пострадянських державах. Навіть за відсутності прямого протистояння орієнтація на побудову національних

держав, розширення сфери застосування мов титульних народів створювали психологічний, а інколи й фактичний дискомфорт для чужонаціонального населення, спонукали його до переїзду на історичну батьківщину.

Саме завдяки бурхливій *репатріації* населення України продовжувало збільшуватися попри негативні показники природного відтворення і досягло 1993 року максимальної величини – 52 млн. Як свідчить поточна міграційна статистика Держстату України, протягом трьох перших років незалежності в країну іммігрувало близько 1,5 млн осіб.

Завдяки репатріації населення не лише зростало, зазнавала змін його етнічна композиція. Адже, якщо в 1989 році серед тих, хто в'їхав в Україну з республік СРСР, етнічні українці становили лише 35%, то в 1991 році – 38,9%, у 1992-му – 46%. Питома вага українців серед тих, хто виїхав з країни, навпаки, зменшилася і становила в 1991 році 37,7%, в 1992-му – 28,8%. Рекордний міграційний приріст населення 1992 року, який сягнув майже 300 тис. осіб, на 60% сформувався за рахунок прибуття українців. У 1993 році додатне міграційне сальдо зменшилося, проте частка у ньому українців зростає майже до 90%. Найбільшим був відсоток українців серед іммігрантів з країн Балтії – понад 60%. Українці становили майже 54% прибулих з Туркменістану, серед прибулих з Білорусі, Росії, Казахстану – половину.

У 1994 році, коли економічна ситуація в Україні значно погіршилася, приплив населення скоротився, а міграційний баланс набув для України від'ємного значення (–91,6 тис. осіб) передусім за рахунок виїзду до Росії. Ці втрати частково компенсувалися завдяки в'їзду з інших республік колишнього СРСР, міграційне сальдо з якими залишалося додатним. Найчисленнішими серед іммігрантів, як і раніше, були українці. Вони становили 60% прибулих з країн Балтії, близько 50% – з Росії, Білорусі, Казахстану, Туркменістану.

Період масової репатріації був відзначений також численним поверненням у Крим депортованих тоталітарним режимом народів. Лише впродовж 1991 і 1992 років в Україну прибули 63,3 тис. кримських татар, що становило 7,1% об-

сягу імміграції з пострадянського простору за два роки. У 1993 році іммігрувало 20 тис. осіб, з них 14,5 тис. з Узбекистану, що становило 60% обсягу прибулих із цієї країни.

За даними першого Всеукраїнського перепису 2001 року питома вага українців серед населення країни становила 77,8%, тоді як на момент останнього Всесоюзного перепису 1989 року – 72,7%, тобто зростає після здобуття незалежності на 5,1 відсоткових пункти. У 5,3 рази збільшилася кількість кримських татар. Перепис зафіксував 248,2 тис. осіб кримськотатарської національності [10].

Повернення на історичну батьківщину, що мало очевидне етнічне забарвлення, було характерним на той час і для еміграції з України. Росіяни домінували серед вибулих до Росії. Якщо раніше сальдо міграції по етнічній групі росіян було стабільно додатним, то у 1993 році вперше за багато років з України виїхало росіян більше, ніж в'їхало (на 15,8 тис. осіб). У 1994 році від'ємне сальдо по групі росіян зросло до 85,5 тис. У 1991 році росіяни сформували 41% виїзду, а в 1994-му – 57,7%.

На момент проведення першого Всеукраїнського перепису населення 2001 року чисельність росіян у порівнянні з даними останнього радянського перепису 1989 року зменшилася на 26,6%, а питома вага у загальній кількості населення – на 4,8 відсоткових пункти і становила 17,3%.

Розцінювати відтік російського населення як наслідок тогочасної етнонаціональної ситуації в державі, якихось утисків, що завдавалися цій етнічній групі, підстав немає. Адже порівняно більш численним він був з Криму, Донецької, Луганської, Дніпропетровської, Харківської областей, тобто з найбільш зрусифікованих на той час регіонів, і мав передовсім економічну мотивацію. Крім того, хоча в'їзд в Україну чисельно скорочувався, питома вага росіян серед іммігрантів залишалася високою. Найбільше росіян прибувало з Казахстану, Узбекистану, Грузії, Таджикистану.

Активно відбувалася репатріація представників інших народів, що створили нові незалежні держави (крім тих, на території яких відбувалися військові конфлікти). За межі колишнього СРСР виїжджали передусім етнічні євреї, німці,

греки. Тривалий час список країн призначення емігрантів очолювали Ізраїль та Німеччина, де діяли спеціальні репатріаційні програми.

Перепис 2001 року показав, що чисельність мешканців України єврейської національності скоротилася у порівнянні з радянським періодом у п'ять разів (на 382,7 тис. осіб, або на 78,7%) і становила на початок 2000-х років лише 103 тис. Частка євреїв у всьому населенні зменшилася з 0,9 до 0,2%. Кількісного зменшення зазнали також деякі інші етнічні меншини, материнські нації яких мають власні держави. Так, за 1989–2001-й роки чисельність чехів в Україні скоротилася на 35%, поляків – на 34, словаків – на 19, німців – на 12, греків – на 7, угорців – на 4%.

З часом, однак, етнічна еміграція себе вичерпала, її демографічна база скоротилася, а соціально-економічні мотиви перетворилися на вирішальні. Так, за даними опитувань, серед євреїв, які планували емігрувати, протягом 1990-х років частка економічно вмотивованих зросла з 52 до 59%, тоді як тих, хто керувався етнокультурними мотивами, зменшилася з 31 до 21% [17, с. 72].

У 2005 році (останній рік, за який органами статистики збиралися дані щодо національності мігрантів) понад половину емігрантів до Ізраїлю була українцями, євреями – лише 16% (57% у 1995 р., 30% у 1999 р., 16,6% у 2004 р.). Одночасно із зменшенням частки євреїв серед емігрантів до Ізраїлю відбувався перерозподіл емігрантів-євреїв на користь інших країн. 1993 року до Ізраїлю виїхало 47% емігрантів-євреїв, натомість до США та Німеччини – 54%, у 2004 році відповідно 27,8% і 53%.

Економічним характером еміграції на умовний Захід частково пояснюються її невеликі обсяги. Якщо 1994 року, у найскладніший рік трансформаційного періоду і глибокої системної кризи, з України емігрували за межі колишнього СРСР близько 60 тис. осіб, то вже на початку 2000-х років еміграція у так зване «далеке» зарубіжжя не перевищувала 5–7 тис. на рік. Завдяки демократизації суспільного життя зникли політичні, етнічні, релігійні причини еміграції, а також підстави, завдяки яким біженці доби тоталітаризму могли розраховувати на отримання притулку за рубежом.

Водночас відкриття кордонів забезпечило можливість досягти головної мети еміграції, яка полягає в підвищенні якості життя, шляхом короткострокових зарубіжних подорожей з метою заробітку. Внаслідок цього на найчисленніший міграційний потік перетворилася тимчасова трудова міграція за кордон, що охоплює до 3 млн осіб, або майже 10% працездатного населення України. Оскільки економічні проблеми і негаразди однаково дошкуляють громадянам України незалежно від їхньої етнічної належності, склад трудової міграції відображає етнічний склад населення в цілому. Етнічна складова певною мірою простежується хіба що у виборі країни призначення. Так, серед трудових мігрантів з числа угорців Закарпаття поширеним є виїзд на роботу до Угорщини, буковинці активно виїздили до країн Південної Європи, мови яких належать до романської групи, галичани – до Польщі, а мешканці Сходу України – до Росії. Проте й для географії трудової міграції етнічна належність заробітчани ніколи не була особливо значущою.

Після розвалу СРСР важливою складовою міграційної ситуації на пострадянському просторі була *вимушена міграція* з Нагірного Карабаху, Абхазії, Чечні, Таджикистану, де вирували військові конфлікти. Вимушені мігранти, біженці рекрутувалися як з українців за походженням, вихідців з України, так і представників корінного населення охоплених конфліктами територій. Серед біженців, яким місцеві органи влади та Червоний Хрест надали допомогу в 1993 році, найчисленнішими були українці – 27%, майже стільки ж становили росіяни, близько 25% – вірмени. У 1994 році більшість заявників також були етнічними українцями, значна кількість – росіянами, приблизно чверть становили вірмени. Прибували вони передусім з Вірменії, Азербайджану, Таджикистану [13, с. 20].

Шукали притулку в Україні також біженці з Придністров'я Республіки Молдова (понад 60 тис. осіб), втікачі від конфлікту в Абхазії (не менше 15 тис.). У 1995–1997 роках, в результаті так званої першої чеченської війни, було зареєстровано близько 3 тис. звернень до органів виконавчої влади України від біженців з Чечні.

Після замирення військових конфліктів обсяги імміграції в Україну представників народів, на теренах яких на початку 1990-х років йшла війна, значно скоротилися. Однак утворення осередків цих етносів обумовило продовження імміграції на основі возз'єднання сімей. Крім того, мала місце економічна імміграція, прибуття торговців, бізнесменів, робітників.

З цими процесами пов'язано збільшення в населенні України чисельності азербайджанців, вірмен, грузин, а також прибуття більшості турків (з Узбекистану) та курдів (здебільшого з Нагірного Карабаху). Так, відповідно до даних перепису 2001 року кількість азербайджанців в Україні зростає у порівнянні з 1989 роком на 20% (45,2 тис.), грузин – майже у півтора рази (34,2 тис.), вірмен – в 1,8 рази (99,9 тис.). Перепис показав також, що у 30 разів зростає чисельність турків (8,8 тис.), у 9 разів – курдів (2 тис.) [10].

Переважно з вимушеними міграціями, викликаними загрозою життю та свободі людей, пов'язана також поява в Україні представників народів Азії та Африки. За даними перепису 2001 року в порівнянні з 1989-им арабів стало більше у 5 разів, представників народів Індії та Пакистану – у 8 разів (1,5 тис.). У 8 разів зростає також чисельність в'єтнамців (3,9 тис.).

Частина афганців, пакистанців, арабів, африканців та інших прибули в Україну як шукачі притулку, частина (здебільшого колишні студенти радянських вузів) – перетворилися на так званих «біженців на місці», тобто іноземців, для яких внаслідок подій у них на батьківщині повернення додому було небезпечним.

Документування та облік біженців розпочалося 1996 року згідно з законом «Про біженців» (1993). Щорічно іноземцями подавалося приблизно 1–1,5 тис. клопотань про притулок в Україні. Частка позитивних рішень за ними, яка у перші роки, коли необхідно було врегулювати статус іноземців, які на той час уже перебували в Україні, була доволі значною, з часом зменшилася передовсім унаслідок переважання серед шукачів притулку осіб, які керувалися економічними причинами. Так, за даними Державної міграційної служби (ДМС) України, у 2015 році було подано 1433 клопотання, проте статус біженця та додатковий захист, запроваджений 2011 року, отримали лише 49 і

118 осіб відповідно. Протягом 2018 року подано 1344 клопотання, статус біженця та додатковий захист (разом) набули 96 іноземців. У 2019 році про захист клопоталися 1443 іноземців та осіб без громадянства.

Шукачі притулку та біженці в Україні є громадянами щонайменше 50-ти країн світу. Найчисленнішу групу впродовж усього періоду здійснення процедури визначення статусу становили афганці. Останніми роками зростає чисельність шукачів притулку та біженців з Росії. У 2014–2016 роках статус біженця отримали 108 росіян. Серед інших країн походження помітні групи біженців із Сирії (58 осіб), ДР Конго (59), Іраку (50) [9].

Більшість біженців становлять чоловіки, проте для біженців з Афганістану, пострадянських країн типовим є прибуття сім'ями. Біженці – здебільшого люди працездатного віку. Частка дітей серед них була сталою і протягом усього облікового періоду становить приблизно чверть, людей похилого віку порівняно небагато – трохи більше 3%.

Загальна чисельність іноземців, яким надано захист в Україні та які мають відповідний правовий статус, лишається невеликою і в 2018 році становила лише 2,5 тис. осіб. Крім стабільно невисокої норми визнання іноземців біженцями, цей процес пояснюється можливістю набуття користувачами захисту громадянства України, якою протягом останніх 15 років скористалися лише близько 1,5 тис. осіб. Зокрема, у 2018 році Указом Президента України українське громадянство було надано 40 біжанцям, у 2019-му – 28.

Крім вимушеної, в Україну здійснюється також нормативна, тобто *добровільна імміграція*, яку складають особи, яким надано дозвіл на імміграцію для постійного проживання, а також трудові та освітні мігранти, що прибувають в Україну на визначений час.

Імміграція для постійного проживання відбувається передусім для возз'єднання сімей або на підставі територіального походження (вихідці з України та їхні нащадки). Частково це повернення тих, хто виїхав раніше, частково – прибуття іноземців з різних країн світу. На момент проведення перепису 2001 року в країні нараховувалося 192,6 тис. іноземців та 84 тис. осіб без громадянства, част-

ка негромадян у населенні була незначною – 0,57%. Абсолютна більшість з них (85,5%) були громадянами країн СНД та Балтії, серед яких переважали громадяни Росії (103,7 тис.). Громадян інших країн перепис зафіксував лише 27,9 тис. Серед них були громадяни В'єтнаму – 5 тис., Китаю – 3, Індії – 2,3, Йорданії – 1,7, Сирії – 1,5 тис. [8].

За даними ДМС, на початок 2019 року в країні постійно проживали 276,4 тис. іноземців, що становило 0,65% населення. Найбільше іноземців зареєстровано в м. Києві, Харківській та Одеській областях. Таким чином, за вісімнадцять років чисельність іммігрантів в Україні виросла ненабагато. Більше того, з початком військової агресії з боку Росії та бойових дій на Сході України імміграція зменшилася. Кількість виданих ДМС дозволів на імміграцію, що в 2010–2012 роках становила 22–23 тис. на рік, у 2014 році скоротилася до 20 тис., у 2015-му становила 16,6 тис., а в 2019 році – 14,2 тис.

Основними каналами прибуття іноземців з країн так званого «далекого» зарубіжжя є навчання та працевлаштування. За даними Міністерства освіти та науки України, чисельність іноземних студентів в країні стабільно зростала і 2013 року сягнула майже 70 тис. осіб. Однак війна загальмувала прибуття освітніх мігрантів, їхня чисельність дещо зменшилася, проте у 2016 році знову почала поступово зростати і в 2018/2019 навчальному році становила 75 тис. Найпопулярнішою є медична та фармакологічна освіта, яку здобувають в Україні майже третина іноземних студентів. Вона є привабливою, крім поважних традицій, відносно невисокою ціною – в середньому 3,5 тис. доларів США на рік, що на порядок менше, ніж у розвинутих державах.

Залучення іноземних працівників в Україні ніколи не було масовим, воно дещо зросло хіба що під час підготовки до проведення Євро-2012, а в роки війни та економічної кризи помітно зменшилося. Певне економічне пожвавлення, зафіксоване останнім часом, зумовило, крім іншого, збільшення чисельності іноземців, яким Державною службою зайнятості було оформлено дозволи на працевлаштування в Україні – 16 тис. у 2018 році. Це переважно керівники та менеджери, зайняті у сфері оптової та роздрібно-

торгівлі (24,4%) і переробної промисловості (16%), інформації і телекомунікацій (9,9%). Найчисленніші серед них – це громадяни Росії (17,1%), Туреччини (14%), Білорусі (5,2%) та Польщі (5%).

Насправді іноземців, які прибувають в Україну з економічних міркувань, більше. Враховуючи складності з отриманням дозволу на працевлаштування, вони реєструються як приватні підприємці, що, відповідно до законодавства, зробити простіше. Певна частина іммігрантів працюють нелегально, зайняті в неформальній економіці, передовсім вуличній торгівлі, сфері харчування, надання ремонтних послуг та в сільському господарстві. Зайнятість на чорному ринку праці – єдина можливість заробітку для тих, хто не має врегульованого правового статусу в Україні.

Така категорія іноземців, як нелегальні мігранти, з'явилася в Україні у 1990-х роках. Переважно це особи, які намагаються дістатися Західної Європи без належних дозволів і документів, використовуючи територію України для транзиту. Лише незначна частина з них має на меті свідомо залишитися в Україні. Однак деякі затримуються тут через певні обставини, не можуть ні виїхати на Захід, ні повернутися додому внаслідок відсутності необхідних документів, коштів тощо. У 1990-х роках нелегальна міграція перетворилася для України на серйозну проблему. Ні визначеного і захищеного кордону, ні належної системи видачі віз на той час не існувало. Якщо, за даними Державної прикордонної служби України, в 1991 році було затримано 148 нелегальних мігрантів, то 1999-го вже 14,6 тис., тобто в 10 разів більше. Проте із налагодженням контролю по всьому периметру Державного кордону України тенденцію до зростання масштабів нелегальної міграції було зупинено. В останні роки щорічно на кордоні затримується близько тисячі нелегальних мігрантів. Серед них вихідці з багатьох країн, в останні роки переважають афганці та сирійці.

Крім спроб нелегального перетину кордону, деякі іноземці в'їжджають в Україну легально, проте згодом втрачають законні підстави для перебування в країні. Наприклад, як канал нелегальної імміграції часом використовується навчання в українських вузах. Деякі студенти після прибуття в Україну на заняття не

з'являються, шукаючи шляхів виїзду на Захід. Інші, формально навчаючись, насправді займаються трудовою чи підприємницькою діяльністю.

Звичайно, не всі нелегальні мігранти потрапляють у поле зору правоохоронних органів. Однак дані щодо їх виявлення та затримання свідчать про загалом невелику їх кількість.

Таким чином, міграції, поряд з особливостями природного приросту і з трансформацією етнічної свідомості, справляли помітний вплив на чисельність і титульного етносу, і окремих етнічних груп, їх частку в населенні України. На жаль, перепис населення, який мав би зафіксувати ці зміни, з 2001 року не проводився, проте, керуючись переписними даними, а також даними поточного обліку міграції, статистикою відомств, відповідальних за регулювання міграційних процесів, можна дійти висновку, що наразі Україна лишається малопривабливою для іммігрантів з-за кордону, більшість іммігрантів є особами, певним чином пов'язаними з Україною, або нащадками таких осіб. Канали імміграції інших категорій іммігрантів доволі вузькі. Чисельність іммігрантів, які належать до нетипових для населення України національностей, цілком незначна і несуттєво впливає на етнічну структуру населення.

Водночас швидкі темпи зростання завдяки імміграції низки етнічних груп засвідчують тенденцію, що формується внаслідок включення України в світові міграційні процеси і в майбутньому може набути більш виразних рис. Ці групи, безумовно, дуже різні. Але завдяки одному й тому ж імміграційному механізму походження вони мають деякі спільні риси. По-перше, у більшості випадків їхнє прибуття в Україну носило вимушений характер. Адже значна частина вірмен, азербайджанців, таджиків, турків, чеченців, афганців, курдів тощо опинилося в Україні не внаслідок свідомого вибору, а через відсутність можливості вибрати. Це справедливо і для частини в'єтнамців, які прибули в Україну наприкінці 1980-х років працювати відповідно до міждержавної угоди, проте після розвалу СРСР опинилися без роботи і без жодних можливостей повернутися на батьківщину, оскільки збанкрутілі підприємства не могли оплатити їхній переїзд, як це передбачалося контрактом.

Вимушений характер імміграції представників «нових меншин» позначився на їх правовому статусі (або на його відсутності), добробуті, процесі інтеграції в українське суспільство. На це вплинула також та обставина, що їх прибуття в Україну співпало з кардинальними суспільно-політичними змінами 1990-х років, які супроводжувалися глибокою економічною кризою. З одного боку, повсякденна боротьба за виживання, спільна для всіх жителів країни, була особливо складною для новоприбулих. А з другого, іммігранти змушені були шукати виходу в нових ринкових формах господарювання та зайнятості, оскільки інші шляхи отримання доходу їм були недоступні. Це одна з причин того, що основною сферою діяльності нових етнічних груп стала торгівля, громадське харчування тощо [12].

Представники цих груп займають певну нішу у суспільному поділі праці. Наприклад, для турків-месхетинців найбільш поширеним заняттям є вирощування овочевої продукції [7], для азербайджанців та афганців – ринкова торгівля, для в'єтнамців та китайців – ще й громадське харчування. Разом з тим, вихід за межі, так би мовити, «етнічного бізнесу» в інші сфери виробництва чи підприємництва було здійснити складно через високу конкуренцію і численні, завжди менш сприятливі для прибулих у порівнянні з місцевим населенням, обставини.

Розселення іммігрантів детерміновано можливостями працевлаштування, вирішення житлового питання і меншою мірою залежить від природного бажання жити поруч із співвітчизниками. Тому за незначної кількості іноземців і дисперсності їхнього проживання Україні на сьогодні не загрожує утворення «етнічних кварталів». Іммігранти переважно проживають у декількох великих містах, де існують найбільші ринки (зокрема, це Київ, Харків, Одеса), а точніше, у порівняно дешевших для життя передмістях.

У внутрішній міграції відбуваються два протилежні процеси: перший полягає у поступовій концентрації представників іммігрантських етнічних груп навколо деяких їх осередків; другий є прямо протилежним і відображає соціальну мобільність, коли із поглибленням інтеграції, освоєнням нових сфер зайнятості, зростанням добробуту більш успішні та

освічені особи територіально віддаляються від громади.

Як відомо, недавні мігранти найлегше наважуються на подальшу зміну місця проживання. Тому важливим є питання, чи вкореняться нові етнічні групи в Україні, чи поступово зникнуть в результаті виїзду їх представників з території держави. Відповідь на нього залежить від рівня інтеграції в українське суспільство, що є величиною об'єктивною, а також від суб'єктивного самопочуття іммігрантів в Україні.

Хоча для прибуття багатьох іммігрантів, як уже зазначалося, важливими були не економічні мотиви, однак вибір людей виїхати чи лишитися великою мірою залежить від соціально-економічної ситуації. Не менш важливим є правове становище мігрантів, рівень життєвих перспектив, які вони можуть (або не можуть) реалізувати в країні перебування. Це, в свою чергу, є похідним від міграційної політики держави, законодавства щодо регулювання міграційних процесів та правового статусу іноземців, можливостей натуралізації, рівня толерантності суспільства до прибулих.

Успішна інтеграція іммігрантів вкрай актуальна для України, оскільки за несприятливих тенденцій демографічного розвитку чи не на єдиний засіб уповільнення депопуляції перетворюється поповнення людських ресурсів іззовні. Це змушує замислитися, чи готове суспільство до співжиття із великою масою новоприбулих, яким буде їхній склад, звідки держава може залучити додаткові людські ресурси і, взагалі, чи вдасться їй це зробити. З огляду на стрімке скорочення та старіння населення сусідніх до України країн як на Заході, так і на Сході (за оцінками ООН для збереження нинішньої чисельності населення ЄС-15 упродовж наступних 50-ти років потребуватиме 47 млн іммігрантів, а Росія – 25 млн [19]), боротьба за людські ресурси загострюватиметься. Проте позиції нашої держави, яка не лише не залучає прибульців, а й віддає власне населення на користь інших, привабливіших для іммігрантів країн, у цій боротьбі доволі слабкі.

Таким чином, щоб скласти конкуренцію сусідам, потрібна наполеглива цілеспрямована діяльність, конкретні заходи, скеровані на зменшення еміграції та захоочення повернення мігрантів, які виїхали з України раніше. На часі також вироб-

лення механізмів імміграції необхідних економіці країни працівників, що у свою чергу висуває проблему налагодження міжетнічної взаємодії між місцевим населенням та іммігрантами, етнокультурні характеристики яких можуть бути досить відмінними і незвичними.

Отже, потрібна розробка та впровадження державної етнонаціональної політики з урахуванням міграційного компоненту, підготовка до розв'язання непростих проблем у сфері міжетнічних взаємин, які може викликати міграція. В основу її формування мають бути покладені кілька основоположних принципів. Передовсім необхідно визнати, що іммігранти становлять частину населення країни, що вони залишатимуться його елементом і надалі, до того ж їхня чисельність і значення для розвитку держави зростатиме. Першочергова увага повинна приділятися інтеграції іммігрантів. Разом з тим, не менш важливим є формування адекватної реакції суспільства на присутність людей, які за своїм етнічним походженням, культурою відрізняються від більшості населення. Таким чином, йдеться про зустрічний процес, участь у якому як іммігрантів, так і корінного населення обов'язкова.

При виробленні інтеграційних заходів необхідно враховувати, що іммігранти часто стикаються із серйозними труднощами в процесі адаптації до життя в країні приїому. Частково вони виникають внаслідок дефіциту у прибулих багатьох засобів, які забезпечують людині можливості ефективно функціонувати в суспільстві. Це не лише фінанси чи майно, але й знання мови, своїх прав та обов'язків, місцевих культурних та побутових традицій тощо. З іншого боку, ці труднощі можуть бути також результатом різних форм дискримінації, як відвертої, так і прихованої. А через це може виникнути загроза, що іммігрантські групи можуть маргіналізуватися, культурно, ментально, навіть економічно відокремитися, опинитися поза рамками українського суспільства. У свою чергу це породжує ризик появи ксенофобії в місцевому середовищі, наростання соціальної напруги та конфліктів. Така перспектива не є невідворотною, проте запобігання їй вимагає цілеспрямованої роботи і держави, і громадянського суспільства. Причому державі належить у ній ключова роль, оскільки саме держава здійснює правове

та адміністративне регулювання імміграції та міжетнічних відносин.

Чіткий правовий статус іммігрантів, що передбачає гарантії рівноправної участі у різних сферах життєдіяльності суспільства, є головною запорукою гармонійного розвитку стосунків між прибулим та корінним населенням. До першочергових завдань органів державної влади та місцевого самоврядування належить також соціальна інтеграція як окремих іммігрантів, так і етнічних груп. Передовсім це передбачає створення умов, за яких іммігранти могли б реалізовувати надані їм права, повною мірою скористатися послугами та програмами, доступними усього населенню. За необхідності можуть вживатися додаткові адресні заходи. Але вони ні в якому разі не повинні мати характер «позитивної дискримінації», тобто якихось привілеїв, що надаються іммігрантам і які недоступні решті населення.

Іммігрантська меншина потребує підтримки влади в організації мовного, правового навчання, сприяння у вирішенні соціально-економічних питань, допомоги національно-культурним громадським ор-

ганізаціям, заохочення різних форм взаємодії. Лише це дозволить найбільш раціонально використати потенціал іммігрантів в інтересах держави, а також запобігти їхній самоізоляції чи відчуженню, що не відповідає ні інтересам меншини, ні українського суспільства загалом.

Підтримка держави потрібна іммігрантам також і для збереження національної самобутності, задоволення своїх специфічних мовних, культурних, релігійних потреб. Це необхідно як для повноцінного існування етнічної групи, так і гармонійної її взаємодії з приймаючим суспільством. Варто підкреслити також, що розвиток самобутньої культури іммігрантських меншин сприятиме збагаченню культури всього суспільства.

Для успіху інтеграційного процесу необхідні зусилля не лише державних органів та іммігрантських громад, а й суспільства в цілому. Тому важливими для держави є питання виховання толерантності, відкритості, позитивного ставлення до етнічної і культурної розмаїтості не як до загрози усталеному способу життя, а як до можливості його урізноманітнення.

Джерела та література

1. Брук С. И., Кабузан В. М. Миграционные процессы в России и СССР. Москва, АН СССР. ИНИОН : Об-во «Родина», 1991. Вып. 1. 129 с.
2. Бугай М. Ф. Депортації населення України (30–50-ті роки). *Український історичний журнал*. 1990. № 10. С. 32–38.
3. Винниченко І. Україна 1920–1980-х: депортації, заслання, вислання. Київ : Рада, 1994. 126 с.
4. Загробська А. Ф. Організовані переселення в системі міграції населення УРСР. Київ : Наукова думка, 1974. 112 с.
5. Итоги Всесоюзной переписи населения 1959 года. Украинская ССР. Москва : Госстатиздат, 1963. 210 с.
6. Кучер В., Шаповал Ю. Такий знайомий почерк «радянзації». *Віче*. 1993. № 6. С. 115.
7. Малиновская Е. А. Турки-месхетинцы в Украине: этносоциологический очерк. Киев : Генеза, 2006. 319 с.
8. Населення України за місцем народження та громадянством. За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року. Київ : Державний комітет статистики України, 2004.
9. Населення України за 2016 рік. Демографічний щорічник. Київ : Держстат, 2017. 134 с.
10. Національний склад населення України та його мовні ознаки: За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року / Державний комітет статистики України. Київ, 2003.
11. Национальный состав населения СССР. По данным Всесоюзной переписи населения 1989 года. Москва : Статистика, 1991.
12. Рубл Б., Малиновська О. «Нетрадиційні» іммігранти у Києві. Київ : Стило, 2003. 447 с.
13. Сводный доклад по странам: Конференция СНГ по проблемам беженцев и мигрантов (Европейская серия; Т. 2; № 1). УВКБ ООН, 1996.
14. Топилин А. В. Влияние миграции на этнонациональную структуру. *Социологические исследования*. Москва, 1992. № 7. С. 31–43.
15. Численность и состав населения СССР по данным Всесоюзной переписи населения 1979 года. Москва : Финансы и статистика, 1984.

16. Шлепаков А. М. Українська трудова еміграція в США і Канаді (кінець XIX – початок XX ст.). Київ : Вид-во АН УРСР, 1960. 199 с.
17. Шульга М., Паніна Н., Головаха Є., Зісельс Й. Еміграція євреїв у контексті загальної міграційної ситуації в Україні. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2001. № 2. С. 64–89.
18. Ярош Б. О. Тоталітарний режим на західноукраїнських землях в 30–50-х роках XX ст. (історико-політологічний аспект). Луцьк : Надстир'я, 1995. 176 с.
19. Replacement Migration: Is a Solution to Declining and Ageing Population? / United Nations. NY, 2000.
20. UN Population division. URL : <http://www.esa.un.org/UNPP/p2k0data.asp>

References

1. BRUK, Solomon, Vladimir KABUZAN. *Migration Processes in Russia and the USSR*. Moscow, AS of the USSR. INION: Ob-vo 'Rodina', 1991, iss. 1, 129 pp. [in Russian].
2. BUHAI, Mykola. Deportations of the Population of Ukraine (the 30s–50s). *Ukrainian Historical Journal*, 1990, 10, 32–38 [in Ukrainian].
3. VYNNYCHENKO, Ihor. *Ukraine of the 1920s–1980s: Deportations, Exiles, Expels*. Kyiv: Rada, 1994, 126 pp. [in Ukrainian].
4. ZAHROBSKA, A. *Organized Transmigrations in the System of Migration of the Population of the Ukrainian SSR*. Kyiv: Naukova dumka, 1974, 112 pp. [in Ukrainian].
5. ANON. The Results of the All-Union Census of 1959. Ukrainian SSR. Moscow: Gosstatizdat, 1963, 210 pp. [in Russian].
6. KUCHER, Volodymyr, Yuriy SHAPOVAL. It is Such a Familiar Script of 'Sovietization'. *Viche*, 1993, 6, 115 [in Ukrainian].
7. MALINOVSKAYA, Elena. *The Meskhetian Turks in Ukraine: Ethnosociological Essay*. Kiev: Geneza, 2006, 319 pp. [in Russian].
8. ANON. The Population of Ukraine according to the Place of Birth and Citizenship. After the Data of All-Ukrainian Census of 2001. Kyiv: State Committee of Statistics of Ukraine, 2004. [in Ukrainian].
9. ANON. The Population of Ukraine in 2016. Demographic Annual. Kyiv: Derzhstat, 2017, 134 pp. [in Ukrainian].
10. ANON. The National Structure of the Population of Ukraine and Its Linguistic Features: After the Data of All-Ukrainian Census of 2001. Kyiv: State Committee of Statistics of Ukraine, 2003. [in Ukrainian].
11. ANON. The National Structure of the Population of the USSR. After the Data of All-Union Census of 1989. Moscow: Statistika, 1991. [in Russian].
12. RUBL, Blair, Olena MALYNOVSKA. 'Non-traditional' Immigrants in Kyiv. Kyiv: Stylos, 2003, 447 pp. [in Ukrainian].
13. United Nations High Commissioner for Refugees. Composite Report on the Countries. *The Conference of the Union of Independent States concerning the Problems of Refugees and Migrants. European Series*, 1996, vol. 2, iss. 1.
14. TOPILIN, Anatolii. The Impact of Migration on the Ethnonational Structure. *Sociological Studies*. Moscow, 1992, 7, 31–43 [in Russian].
15. ANON. A Number and Structure of the USSR Population according to the Data of All-Union Census in 1979. Moscow: Finances and Statistics, 1984. [in Russian].
16. SHLEPAKOV, Arnold. *Ukrainian Labour Emigration to the USA and Canada (Late 19th – Early 20th Century)*. Kyiv: The AS of the Ukrainian SSR Publishers, 1960, 199 pp. [in Ukrainian].
17. SHULHA, Mykola, Nataliya PANINA, Yevhen HOLOVAKHA, Yosyf ZISELS. Jews Emigration in the Context of the General Migration Situation in Ukraine. *Sociology: Theory, Methods, Marketing*, 2001, 2, 64–89 [in Ukrainian].
18. YAROSH, Bohdan. *Totalitarian Regime in the West Ukrainian Lands in the 1930s–1950s (Historical-Politological Aspect)*. Lutsk: Nadstyriya, 1995, 176 pp. [in Ukrainian].
19. ANON. *Replacement Migration: Is a Solution to Declining and Ageing Population?* United Nations, NY, 2000. [in English].
20. UN Population division. Available from: <http://www.esa.un.org/UNPP/p2k0data.asp> [in English].

SUMMARY

Foreign migration has always had a significant impact on the formation of number, sex-age and ethnic structure of the population of Ukraine. Although in the public consciousness migration is associated mainly with the newest period of history. The majority of immigrants living in the state has arrived to Ukraine in the Soviet epoch. As a result of the fact that the country is separated from the outside world by the *Iron Curtain*, they have come mostly from the former Soviet republics. The inter-republican migration of the Soviet era has influenced on the ethnic composition of the Ukrainian population in two directions. Firstly, because of the departure to the other republics of the USSR, the number of the titular nation representatives has declined, and, secondly, there is a replacement of those who have left by the population of other ethnicity.

During the period of independence, due to greater openness to the world, the directions of movement have changed, their geography has expanded. Immigrants such as refugees, foreign workers and investors, illegal migrants have appeared in Ukraine. Due to immigration ethnic groups which have already lived in Ukraine are replenished as well as new ones appear. Although the total number of non-typical ethnic groups in the country is quite small and does not affect on the population structure significantly. The rapid growth of their numbers indicates the possibility of further replenishment through immigration.

It is necessary to realize that in the conditions of a natural decrease of population immigration becomes the only means of slowing down the depopulation. Specific measures aimed at emigration from Ukraine reducing, returning those who have left before, as well as encouraging immigration to the state, are necessary. In turn, it puts forward the problem of the immigrants integration into Ukrainian society and the establishment of interethnic interaction between the local population and the arrivals, whose ethnic and cultural characteristics can be quite different and unusual. The development and implementation of a state migration policy, an integral part of which should be the policy of integration, as well as the development of ethno-national policies, taking into account the multi-ethnicity and multiculturalism caused by immigration, are considered as important tasks.

Keywords: international migration, ethnic group, state ethnic policy.